İLGİLİ MAKAMA

Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 17/10/2019 tarihli toplantısında alınan karar ile, Doçentlik Başvuru Şartlarında yer alan, "Ulusal Yayınevi" ve "Uluslararası Yayınevi" tanımları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ulusal Yayınevi, en az dört yıl ulusal düzeyde düzenli faaliyet yürüten, yayınları Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde kataloglanan ve daha önce aynı alanda farklı yazarlara ait en az 20 kitap yayımlamış yayınevi; Uluslararası Yayınevi ise en az beş yıl uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten, yayımladığı kitaplar Yükseköğretim Kurulunca tanınan sıralama kuruluşlarınca belirlenen dünyada ilk 500'e giren üniversite kütüphanelerinde kataloglanan ve aynı alanda farklı yazarlara ait en az 20 kitap yayımlamış olan yayınevidir.

Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmetleri A.Ş. 2013 yılından beri düzenli yayıncılık faaliyeti yürüten, bünyesinde "Astana Yayınları" "Omca Yayınları" "patikitap" markaları ile yayın yapan; "Tanınmış Uluslararası Yayınevi" statüsüne haiz; Türkçe başta olmak üzere birçok dilde yayını bulunan, çeviri eserler yayımlayan, ulusal ve uluslararası tanınmış akademik bir yayınevidir.

Yükseköğretim Genel Kurulunca belirlenen Uluslararası Yayınevi tanımlamasına uygun olarak

a) En az on yıldır (2013 yılından itibaren) faaliyet yürütmekte,;
b) kitaplarımız dünyada ilk 500'e giren üniversite kütüphanelerinde kataloglanmakta (Ek-1)
c) sosyal bilimler alanında farklı yazarlara ait en az 20 kitap yayımlamış bulunmaktayız. (Ek-2)
d) yabancı dildeki eserlerin listesi ve görseli. (Ek-3)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığından süreli olmayan yayınlar (kitaplar) için bugüne kadar almış olduğumuz toplam bandrol sayısı 412,500 (Ocak 2024 itibariyle) adettir.

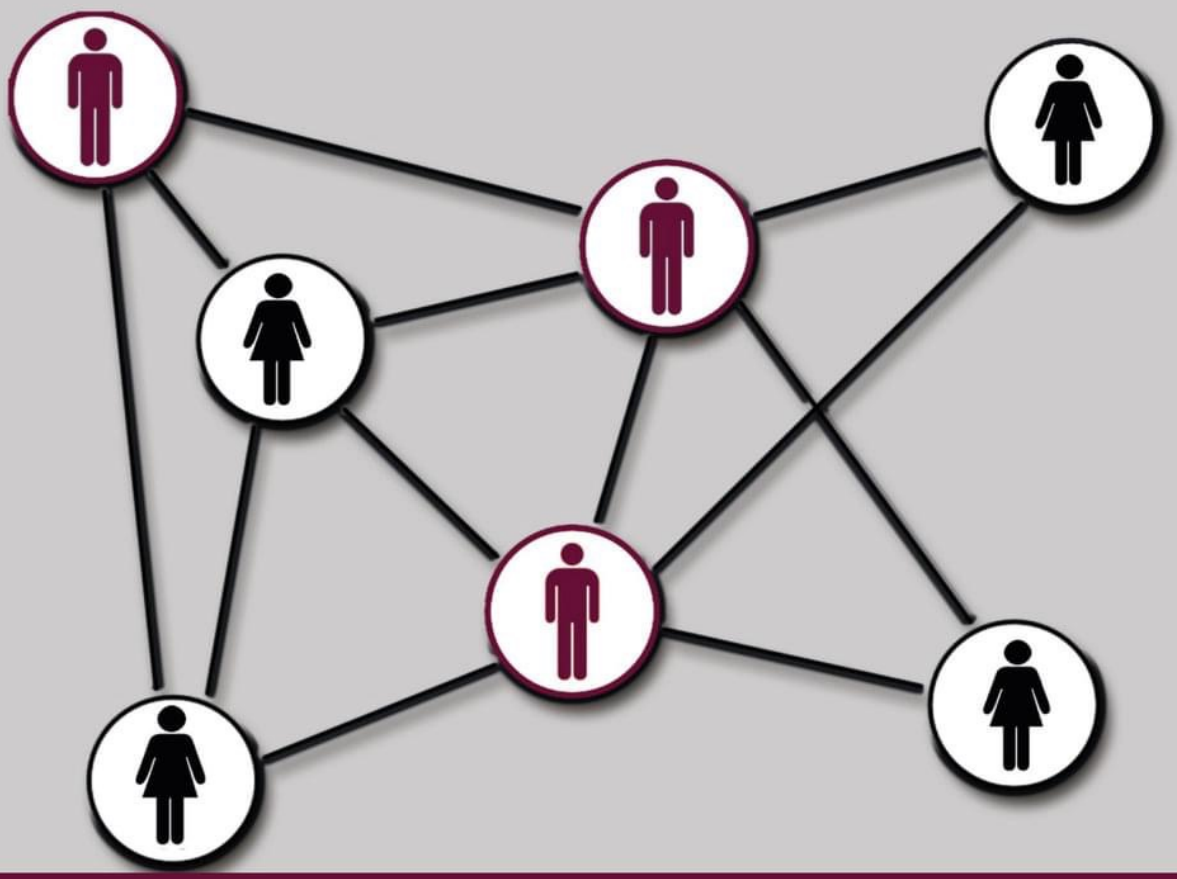
Bilgilerinize arz ederiz. 01.01.2024

AKADEMİSYEN EĞİTİM DANIŞMANLIK
YAYINCILIK HİZMETLERİ A.Ş.

Ek-1

Tespit edilen kütüphane kataloglarından bazıları ve kaynak bilgileri

1. Princeton University
2. Stanford University
3. Harvard University
4. University of Berkeley
5. University of Chicago
6. University of Bordeaux
7. University of Konstanz
8. Universität Köln
9. University of London
10. University of Oxford
11. Universität Berlin
12. Thüringer Universität
13. Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg
14. Freie Universität Berlin
15. Bayerische Bibliographie
16. Universität Sachsen-Anhalt
17. National Library of Israel
18. International Institute of Social History
19. Peace Palace Library
20. Brigham Young Univeristy
21. University of Wisconsin
22. Univeristy of Kansas
23. Brown University
24. Columbia University
25. Columbia University in the City of New York
26. Library of Congress
27. The Bibliothèque nationale de France
28. Deutsche Nationalbibliothek
29. New York University
30. Northwestern University
31. Ohio State University
32. Onondaga County Public Library
33. University of Michigan
34. University of Pennsylvania
35. Universtiy of California, Los Angeles
36. Univesity of Washington

KAMU YÖNETİMİ ANSİKLOPEDİSİ

GENİŞLETİLMİŞ 2. CİLT

Editörler

Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Dr. Esmeray ALACADAĞLI

Dr. Emre AKCAGÜNDÜZ

astana yayınları

2. Baskı

KAMU YÖNETİMİ ANSİKLOPEDİSİ

GENİŞLETİLMİŞ
2. CİLT

Editörler
Yasemin MAMUR IŞIKÇI
Esmeray ALACADAĞLI
Emre AKCAGÜNDÜZ

Ankara, Ocak 2021

Kamu Yönetimi Ansiklopedisi

Editörler
Yasemin MAMUR IŞIKÇI
Esmeray ALACADAĞLI
Emre AKCAGÜNDÜZ

© Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Kapak ve Sayfa Tasarımı
FMK Tasarım

Ankara Ocak 2021

ISBN
978-625-7890-74-8

Baskı
Bizim A.Ş. (41356)

Astana Yayınları
Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmetleri A.Ş. Gökkuşağı Mahallesi 1195 Sok. No: 2/A Çankaya/ ANKARA Tel: 0 312 230 04 85
www.astanayayinlari.com
astanayayinlari@gmail.com

ÖNSÖZ

Modern toplum hayatında devlet tarafından üretilen hizmetler olmadan günlük ihtiyaçlarımızı karşılamak pek mümkün görünmemektedir. Kamu yönetimi, bu kamusal hizmetlerin üretilip vatandaşlara ulaştırılmasında önemli bir vazife görmektedir. Nüfusun artması, toplumsal ve siyasal yapının değişmesi, teknolojinin ilerlemesi gibi bir çok sebep, kamu hizmetlerine olan taleplerin çeşitlenmesine ve artmasına sebep olmuştur. Bu taleplere yönelik olarak üretilecek politikaların yürütme gücü olması nedeniyle, kamu yönetimi gün geçtikçe daha önem arz etmekte ve üzerinde daha fazla durulmaktadır. Bu açıdan kamu yönetimini daha etkin kılmak amacıyla kamu yönetiminin yapısı, işleyişi ve sorunları hakkında öncesine oranla daha fazla soru sorulmakta ve araştırma yapılmaktadır. Özellikle 1980 sonrası dönemden sonra kamu yönetiminin, ne olduğu ve olacağı; nasıl çalıştığı ve çalışması gerektiği gibi konularda çok farklı paradigmalar ortaya çıkmıştır. Öte yandan, özellikle bilgi iletişim teknolojilerinde ve insan hakları alanında meydana gelen gelişmeler de kamu yönetimini yakından etkilemiştir. Bütün bu etkenlerin kamu yönetimine yansımalarını açıklamak üzere, özellikle son otuz yıldır, oldukça yoğun olarak yapılan araştırmalar ve geliştirilen kuramlar kamu yönetimi literatürünü de önemli ölçüde genişletmiştir. Bu çalışma, sözünü ettiğimiz gelişmeler neticesinde literatüre yeni giren kavramları, terimleri, kuramları, bilgileri ve bakış açılarını alana ilişkin temel kavramlardan yola çıkarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında 1000 civarında kavram belirlenmiş olup, bu kavramların belirlenmesinde kamu yönetimi ile ilgili ulusal ve uluslar arası düzeyde ansiklopedi, sözlük, sempozyum ve süreli yayın taraması ve madde yazarı katkılarından yararlanılmıştır. Çalışmada her bir maddede yer alan kavramlara ilişkin öz ve güncel bilgilerin verilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca çalışma, kamu yönetiminin çevresi ile bir bütün oluşturduğu gerçeğinden yola çıkılarak, sadece "kamu yönetimi" ile ilgili terim ve kavramlarla sınırlandırılmayıp, ekonomi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, işletme, hukuk, çevre gibi bilim dallarının kamu yönetimi ile kesişen kavramlarını da içine alacak şekilde tasarlanmıştır.

Kamu yönetimi tarihsel süreç içinde iş yapma ve yaptırma eyleminin yegane aracı olarak daima varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte bir bilim dalı haline gelmesi yakın bir zamana denk gelmektedir. Bu nedenle kamu yönetimi bilimi bir çocuk misali günden güne büyüyen ve hacmi artan bir bilim dalıdır. Diğer yandan, toplumlar ve yapılar değiştikçe doğaldır ki, kamu yönetimi de değişecektir. Bu nedenle, şu anda belirlemiş olduğumuz 1000 adet kavrama yenileri eklenmeye devam edecektir. Bu durum, çalışmamızın uzun dönemli ve kapsamlı olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle ilk fasikülde 127 kavramla yayına başlamış bulunmaktayız. Bu çalışmada ise 130 kavram

alanında uzman kişilerce hazırlanmıştır. Kavramların seçiminde disiplinde 'anahtar kavram' olmaları ve güncellik temel belirleyiciler olmuştur. Kavramların açıklanmasında öz bilgilerin bütünsel bir şekilde verilmesine ve bu kavramların gelecekte nasıl şekilleneceği konusunda açıklık getirilmesine büyük önem verilmiştir. Yazarların çalışmaları hem etik açıdan hem de çift kör hakem sistemi ile değerlendirilerek yayına hazırlanmıştır. Böylelikle titiz ve kapsamlı bir şekilde hazırlanan eserin, lisans ve lisansüstü düzeydeki öğrenciler ile akademisyenlerin temel başvuru kaynağı olacağını umuyoruz.

Hiçbir akademik çalışma tek başına yapılmaz. En güzel çalışmalar da birlikte uyum ve işbirliği içinde yapılanlardır. Bu çalışma da pek çok akademisyenimizin katkısı ile ortaya çıktı. Böylesi güç bir işe başlamamız için bize cesaret veren, kalemleri ile katkı yapan tüm madde yazarı ve hakemlik yapan hocalarımıza; uzun ve yorucu çalışmalarımız esnasında sabır ve anlayışlarını bizlerden esirgemeyen eşlerimiz ve çocuklarımıza; bizleri yetiştirip büyüten anne ve babalarımıza; çalışmanın hızlı bir şekilde yayınlanmasını ve okuyuculara ulaşmasını sağlayan ASTANA yayın grubuna en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dr. Yasemin M. IŞIKÇI — Dr. Esmeray ALACADAĞLI — Dr. Emre AKCAGÜNDÜZ

Ocak 2021

BİLİM ve HAKEM KURULU

Prof. Dr. Abdullah YILMAZ	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın USTA	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz KARTAL	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin GÜL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Önder KUTLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür ÖNDER	Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. S. Mustafa ÖNEN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Selma KARATEPE	Gelişim Üniversitesi
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Bulut GÜRPINAR	Gebze Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN	Bayburt Üniversitesi
Doç. Dr. Ömür AYDIN	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Sevim BUDAK	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI	Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Caner EKİZCELEROĞLU	Trakya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cemal SALMAN	İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cihan KAYMAZ	Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esmeray ALACADAĞLI	Bayburt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Eylem ÖZDEMİR	İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Levent MEMİŞ	Giresun Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KAHVECİ	İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Rengül EKİZCELEROĞLU	Trakya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Selin PELEK	Galatasaray Üniversitesi
Dr. Dilek DEDE	İstanbul Üniversitesi
Dr. Emre AKCAGÜNDÜZ	Trakya Üniversitesi
Dr. Gökben DEMİRBAŞ	Trakya Üniversitesi

KAVRAMLAR VE YAZARLARI

YAZARLAR	KAVRAMLAR
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL	Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaş(tır)ma, Kadın Politikaları
Prof. Dr. Hüseyin GÜL	Liderlik, Metropol/Büyükşehir, Sürdürülebilirlik, Kent-Bölge, Yerel Yönetimler
Prof. Dr. Ali ŞAHİN Dr. Öğr. Üyesi Yasin TAŞPINAR	Kalite Yönetimi
Prof. Dr. Ali ŞAHİN Arş. Gör. Mücahit NAVRUZ	İslam Şehri, Risk Toplumu, Dayanıklı Şehirler
Doç. Dr. Filiz Tufan EMİNİ	İnovasyon, SWOT Analizi, Strateji, Misyon, Stratejik Plan, Vizyon
Doç. Dr. İsmail SEVİNÇ	Kalkınma Ajansları
Doç. Dr. Dilek MEMİŞOĞLU GÖKBINAR	Dijitalleşme, Nüfus Politikası, Dijital Çağ Yönetişimi
Doç. Dr. Pınar YAZGAN	Bağlayıcı Sosyal Sermaye, Sosyal Ağlar, Kapitalizm
Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI Lisansüstü Öğrenci Çağla YAMAN	Çocuk Hakları
Doç. Dr. Demokaan DEMİREL	Bilgi Toplumu, Farabi, İbn-i Haldun, Michel Foucault, Akıllı Şehirler
Doç. Dr. Bulut GÜRPINAR	Diplomasi, Kamu Diplomasisi, Lobicilik
Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU	Dost Kentler
Dr. Öğr. Üyesi Selin PELEK	Kayıt Dışı Ekonomi, Dayanışma Ekonomisi, Kadın İstihdamı
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZSOY	Sosyal Politika
Dr. Öğr. Üyesi Hülya AĞCASULU	Kameralizm, Çok Düzeyli Yönetişim, Post-Bürokrasi
Dr.Öğr. Üyesi Cemal SALMAN	Kent Kuramları, Kentsel Haklar, Kentsel Dönüşüm
Dr. Öğr. Üyesi Levent MEMİŞ	Politika Ağları, Ağ Yönetişimi, Yönetişim Ağı
Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL	Su Politikası, İklim Değişikliği, Derin Ekoloji
Dr. Öğr. Üyesi Rengül EKİZCELEROĞLU	Siyasi Parti Tipolojileri, Seçim Sistemleri, Yarı Başkanlık Sistemi
Dr. Öğr. Üyesi Caner EKİZCELEROĞLU	Liberal Ekonomi Modeli, Karma Ekonomi Modeli, Sosyalist Ekonomi Modeli

Dr. Öğr. Üyesi Cihan KAYMAZ	Toplumsal Hareketler, Çevre(sel)cilik, Mutenalaştırma, Yeniden Belediyeleştirme
Doç. Dr. Üyesi Ömür AYDIN	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Demokratik Toplum Düzeni, Bölgeli Devlet
Dr. Öğr. Üyesi Aykut AYKUTALP	Popülizm, Elit Kuramları, Ulus Devlet
Dr. Öğr. Üyesi Eylem ÖZDEMİR	Siyaset Sosyolojisi, Kimlik Siyaseti, Etnisite
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	Subsidiarite, Desantralizasyon
Dr. Öğr. Üyesi Esmeray ALACADAĞLI	Çevre Sağlığı
Dr. Öğr. Üyesi Yasin TAŞPINAR	Yeni Kamu Hizmeti
Dr. Öğr. Üyesi Niran CANSEVER	Komünizm, Sosyalizm, Muhafazakârlık, Askeri Darbe
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALTIN	Blokzincir Teknolojisi, Yapay Zekâ, Konuşan Şehir
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KAHVECİ	Kamu-Özel Ortaklığı, Kamu Malları, Kent Ekonomisi
Dr. Öğr. Üyesi Deniz EROĞLU UTKU	Habermas, İletişimsel Eylem Kuramı, Müzakereci Demokrasi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜVEN	Halkla İlişkiler, Siyasal İletişim, Propoganda
Dr. Öğr. Üyesi Özlem EŞTÜRK	Gıda Güvencesi, Gıda Rejimi, Yoksulluk
Dr. Metin ÖZKAN	Siyasal Temsil, Egemenlik, Burjuvazi
Dr. Emre AKCAGÜNDÜZ	Hiyerarşi, Stratejik Yönetim, Kamu Yönetiminin Denetimi, Yetki Devri, Kamuoyu, Yetki Genişliği
Dr. Dilek DEDE	Tarihsel Kurumsallık, Dijital Bölünme, Dijital Yerli/Dijital Göçmen/Dijital Vatandaş
Dr. F. Gökçen ÇETİN	Laiklik, Devlet, Sekülerleşme
Dr. Ahmet APAN	Kaymakam, Mülki İdare, Vali
Dr. Meriç KARAGÖZLER	Kamu Hukuku, Hukuk Devleti, İnsan Hakları
Dr. Gökben DEMİRBAŞ	Kentsel Yaşam Kalitesi, Kent Parkları, Kent Hakkı
Arş. Gör. Cansu KAYMAL	Anarşizm, Anarko Kapitalizm, Milliyetçilik
Arş. Gör. Enes YALÇIN	Kent Diplomasisi, Ekolojik İktisat

Arş. Gör. Kübra İmran DİLER	Kamulaştırma, Kamu Tüzel Kişiliği
Arş. Gör. Ayşecan H. AK YILDIRIM	Kent Yönetimi, Kentleşme, Metropoliten Kent Yönetimi
Arş. Gör. Mustafa KARAMAN	Parlamento, Yüksek Denetim Kurumları
Lisansüstü Öğrenci Gürdal TUT	Neoliberalizm

KAMU YÖNETİMİ ANSİKLOPEDİSİ 1. CİLT İÇİNDEKİ KAVRAMLAR LİSTESİ

Açık Hükümet	**Open Government**
Afet Yönetimi	**Disaster Management**
Adhokrasi	**Adhocracy**
Arsa Spekülasyonu	**Urban Land Speculation**
Bağımlı Kentleşme	**Dependent Urbanization**
Bağımsız İdari Otoriteler	**Independent Administrative Authorities**
Bakan	**Minister**
Bakanlar Kurulu	**Council of Ministers**
Başkanlık Sistemi	**Presidential System**
Bilgi Yönetimi	**Knowledge Management**
Bölge İdaresi	**Region Administration**
Bürokrasi	**Bureaucracy**
Cumhurbaşkanı ve Türkiye Cumhurbaşkanlığı Sistemi	**President of The Repuclic and Turkish Presidental System**
Çevre Yönetimi	**Environmental Management**
Çevre Yönetim Sistemi	**Environmental Management System**
Çevresel Adalet	**Environmental Justice**
Çokuluslu Şirketler	**Multinational Companies**
Denetim	**Control**
Dengeli Kalkınma	**Balanced Growth**
Dengesiz Kalkınma	**Unbalanced Growth**
Develüasyon	**Develuation**
Devletçilik	**Etatism**
Dış Denetim	**External Audit**
Düzenleyici Devlet	**Regulatory State**
E- Demokrasi	**E-Democracy**
E-Devlet	**E-Goverment**
Eko-feminizm	**Ecofeminism**
Ekolojik Hareketler	**Ecological Movements**
Ekolojik Ayak İzi	**Ecological Footprint**
Ekolojik Planlama	**Ecological Planning**
Ekososyalizm	**Ecosocialism**
Enflasyon	**Inflation**
Enformasyonel Kapitalizm	**Informational Capitalism**
Erişilebilirlik	**Accessibility**
Esnek İstihdam	**Flexible Employment**
Esnek Üretim	**Flexible Production**
E-Sicil	**E-Performance Evaluation**
Etik	**Ethics**

Evrensel Hizmet	**Universal Service**
Federal Devlet	**Federal State**
Feminizm	**Feminism**
Göç Politikası	**Migration Policy**
Hükümdar Aynası	**Mirror for Princes**
İç Denetim	**Internal Audit**
İç Kontrol	**Internal Control**
İdare	**Administration**
İdarenin Bütünlüğü	**Integral Unity of Public Administration**
İdari Kolluk	**Administrative Police**
İdari Reform	**Administrative Reform**
İdeoloji	**Ideology**
İstihdam	**Employment**
Kalkınma	**Development**
Kamu Değeri	**Public Value**
Kamu Denetçisi	**Ombudsman**
Kamu Hizmeti	**Public Service**
Kamu Personeli	**Public Staff**
Kamu Politikası	**Public Policy**
Kamu Yönetim	**Public Administration**
Kamu Yönetimi Disiplini	**Public Administration Discipline**
Kamusal Alan	**Public Space**
Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi	**Comparative Public Administration**
Kentsel Ayrışma	**Urban Segregation**
Kentsel Güvenlik	**Environmental Security**
Kentsel Yeniden Geliştirme	**Urban Redevelopment**
Keynes	**Keynes**
Keynescilik	**Keynesianism**
Kırsal Kalkınma	**Rural Devolepment**
Kompakt Kent	**Compact City**
Kriz	**Crisis**
Küresel sermaye	**Global Capital**
Liberalizm	**Liberalism**
Mahalli İdare Birlikleri	**Local Administration Unions**
M-Devlet	**M-Goverment**
Merkezden Yönetim	**Centralization**
Minimal Devlet	**Minimalist State**
Modernleşme	**Modernization**
Modern Yönetim Kuramı	**Modern Management Theory**
Neo-Klasik Yönetim Kuramları	**Neo-Classical Management Theories**
Organize Sanayi Bölgeleri	**Organized Industrial Areas**
Organize Sanayi Bölgeleri Çevre Politikaları	**Organized Industrial Areas** **Environmental Politics**
Örgütsel Değişlim	**Organizational Change**

Özerklik	**Autonomy**
Parlamenter Sistem	**Parliamentary System**
Personel Yönetimi	**Personnel Administration**
Planlama	**Planning**
Post-Fordizm	**Post-Fordism**
Postmodernizm	**Postmodernism**
Radikal demokrasi	**Radical Democracy**
Refah iktisadı	**Welfare Economics**
Sanal Kaytarma	**Cyberloafing**
Sanayi Devrimi	**Industrial Revulation**
Sayıştay	**Court of Account**
Seçmen Davranışı	**Voter Behavior**
Siyaset	**Politics**
Sivil İtaatsizlik	**Civil Dicobedience**
Sivil Toplum	**Civil Society**
Siyasal Davranış	**Political Behavior**
Siyasal Devrimler	**Political Revolutions**
Siyasal Katılma	**Political Participation**
Siyasi Parti Tipolojileri	**Political Party Typologies**
Siyaset Psikolojisi	**Political Psychology**
Sokak Düzeyinde Bürokrasi	**Street-Level Bureaucracy**
Sosyal Refah Devleti	**Social Welfare State**
Sosyal Sermaye	**Social Capital**
Sömürgecilik	**Colonialism**
Stagflasyon	**Stagflation**
Sürdürülebilir Kalkınma	**Sustainable Development**
Sürdürülebilir Kent	**Sustainable City**
Toplam Kalite Yönetimi	**Total Quality Management**
Yabancı Uzman Raporları	**Foreign Expert Reports**
Üniter Devlet	**Unitary State**
Yeni Kamu İşletmeciliği	**New Public Management**
Yeni Sağ	**New Right**
Yerel Demokrasi	**Local Democracy**
Yerel Özerklik	**Local Autonomy**
Yerinden Yönetim	**Decentralization**
Yoksullukla Mücadele Politikaları	**Policies Against Poverty**
Yönetim	**Administration/Management**
Yönetim Biliminin Öncüleri	**Pioneers of Management Science**
Yönetimin Fonksiyonları	**Functions of Management**
Yönetişim	**Governance**
Yürütme	**Executive**

KAMU YÖNETİMİ ANSİKLOPEDİSİ 2. CİLT İÇİNDEKİLER

Ağ Yönetişimi (Network Governance)..... 18
Akıllı Şehir (Smart City) 26
Anarko Kapitalizm (Anarcho Capitalism)..... 36
Anarşizm (Anarchism) 42
Askeri Darbe (Military Coup) 51
Bağlayıcı Sosyal Sermaye (Bonding Social Capital) 60
Bilgi Toplumu (Information Society)..... 68
Blokzincir Teknolojisi (Blockchain Technology) 77
Bölgeli Devlet (Regionalized State)..... 86
Burjuvazi (Bourgeoisie) 93
Büyükşehir/Metropoliten Kent (Metropolitan City)..... 102
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Presidential Decree) 109
Çevre Sağlığı (Environmental Health) 117
Çevre(sel)cilik (Environmentalism) 128
Çocuk Hakları (Child Rights)..... 140
Çok Düzeyli Yönetişim (Multi Level Governance) 151
Dayanıklı Şehirler (Resilient Cities)..... 159
Dayanışma Ekonomisi (Solidarity Economics)..... 169
Desentralizasyon (Decentralization)..... 178
Demokratik Toplum Düzeni (Democratic Order of Society) 184
Derin Ekoloji (Deep Ecology)..... 193
Devlet (State)..... 203
Dijital Bölünme (Digital Divide)..... 209
Dijital Çağ Yönetişimi (Digital Era Governance) 215
Dijital Yerli/Dijital Göçmen/Dijital Vatandaş (Digital Natives/ Digital Immigrants/ Digital Citizen) 224
Dijitalleşme (Digitalization) 230
Diplomasi (Diplomacy) 238
Dost Kentler (Friendly Cities) 247
Egemenlik (Sovereignty)..... 253

Ekolojik İktisat (Ecological Economy) 264
Elit Kuramları (Elite Theories) 272
Etnisite (Ethnicity) 279
Farabi 291
Gıda Güvencesi (Food Security) 301
Gıda Rejimi (Food Regime) 306
Halkla İlişkiler (Public Relations) 313
Hiyerarşi (Hierarchy) 321
Hukuk Devleti (The Rule of Law) 327
İbn-i Haldun 333
İklim Değişikliği (Climate Change) 341
İletişimsel Eylem Kuramı (Theory of Communicative Action) 351
İnovasyon (Innovation) 363
İnsan Hakları (Human Rights) 369
Jürgen Habermas 376
İslam Şehri (Islamic City) 385
Kadın İstihdamı (Female Employment) 395
Kadın Politikaları (Woman Policies) 404
Kalite Yönetimi (Quality Management) 415
Kalkınma Ajansları (Development Agencies) 425
Kameralizm (Cameralism) 439
Kamu Diplomasisi (Public Diplomacy) 448
Kamu Hukuku (Public Law) 455
Kamu Malları (Public Goods) 462
Kamu Tüzel Kişiliği (Public Legal Entity) 471
Kamu Yönetiminin Denetimi (Control of Public Administration) 482
Kamulaştırma (Expropriation) 490
Kamuoyu (Public Opinion) 501
Kamu Özel Ortaklığı (Public Private Partnership) 508
Kapitalizm (Capitalism) 517
Karma Ekonomi Modeli (Mixed Economic Model) 526
Kayıt Dışı Ekonomi (Informal Economy) 534

Kaymakam (District Governor) 543
Kent Diplomasisi (City Diplomacy) 552
Kent Ekonomisi (Urban Economics) 561
Kent Hakkı (Right to the City) 567
Kent Kuramları (Urban Theory) 578
Kent Parkları (Urban Parks) 588
Kent Yönetimi (Urban Government) 598
Kent Bölge (City Region) 606
Kentleşme (Urbanization) 613
Kentsel Dönüşüm (Urban Transformation) 619
Kentsel Haklar (Urban Rights) 630
Kentsel Yaşam Kalitesi (Urban Quality of Life) 640
Kimlik Siyaseti (Identity Politics) 652
Komünizm (Communism) 664
Konuşan Kent (Speaking City) 670
Laiklik (Laicism) 681
Liberal Ekonomi Modeli (Liberal Economic Model) 688
Liderlik / Önderlik (Leadership) 699
Lobicilik (Lobbying) 709
Metropoliten Kent Yönetimi (Metropolitan Government) 715
Michel Foucault 723
Milliyetçilik (Nationalism) 732
Misyon (Mission) 741
Muhafazakârlık (Conservatism) 747
Mutenalaştırma (Gentrification) 756
Mülki İdare (Territorial Administration) 763
Müzakereci Demokrasi (Deliberative Democracy) 774
Neoliberalizm (Neoliberalism) 786
Nüfus Politikası (Population Policy) 796
Parlamento (Parliament) 805
Politika Ağları (Policy Network) 814
Popülizm (Populism) 824

Post-Bürokrasi (Post-Bureaucracy) 832
Propaganda (Propaganda) 840
Risk Toplumu (Risk Society) 848
Seçim Sistemleri (Electoral Systems) 854
Sekülerleşme (Secularism) 865
Siyasal İletişim (Political Communication) 871
Siyasal Temsil (Political Representation) 878
Siyaset Sosyolojisi (Political Sociology) 889
Siyasal Parti Tipolojileri (Typology of Political Parties) 899
Sosyal Ağlar (Social Networks) 910
Sosyal Politika (Social Policy) 919
Sosyalist Ekonomi Modeli (Socialist Economic Model) 928
Sosyalizm (Socialism) 937
Strateji (Strategy) 946
Stratejik Plan (Strategic Plan) 952
Stratejik Yönetim (Strategic Management) 959
Su Politikası (Water Policy) 969
Subsidiarite (Subsidiarty) 980
Sürdürülebilirlik (Sustainability) 986
Swot Analizi (Swot Analysis) 995
Tarihsel Kurumsallık (Historical Institutionalism) 1001
Toplumsal Cinsiyet (Gender) 1008
Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaş(tır)ma (Gender Mainstreaming) 1016
Toplumsal (Sosyal) Hareketler (Social Movements) 1022
Ulus Devlet (Nation State) 1036
Vali (Governor) 1043
Vizyon (Vision) 1051
Yapay Zekâ (Artificial Intelligence) 1058
Yarı Başkanlık Sistemi (Semi Presidential System) 1071
Yeni Kamu Hizmeti (New Public Service) 1082
Yeniden Belediyeleştirme (Remunicipalization) 1094
Yerinden Yönetim / Yerel Yönetim (Local Administration) 1106

Yetki Devri (Delegation)..... 1116
Yetki Genişliği (Deconcentration)..... 1123
Yoksulluk (Poverty) 1129
Yönetişim Ağı (Governance Network)..... 1136
Yüksek Denetim Kurumları (Supreme Audit Institutions)..... 1145

Milliyetçilik (Nationalism)

Cansu Kaymal, (Arş. Gör.), Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İzmit, Kocaeli/Türkiye. Orcid No: 0000-0002-9265-8779

kaymal.cansu@gmail.com

Yakın Anlamlı Kavramlar

Ulusalcılık, Ulusçuluk, Nasyonalizm

Tanım

18. yüzyılda Avrupa'da belirginleşmeye başladığı kabul edilen milliyetçilik ideolojisinin (Kışlalı, 2006, s. 134), çok sayıda farklı tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Milliyetçilik, bilincimize bir şekil veren, dünyayı adlandırmamızı sağlayan bir söylem; başka bir değişle, toplu kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir görme ve yorumlama, bir algılama biçimidir (Özkırımlı, 2019, s. 14).
- Milliyetçilik, kendilerini aynı milletin üyesi sayan kişilerin, bir arada ve aynı sınırlar içerisinde, bağımsız bir şekilde hayat sürmek ve üyesi oldukları toplumu yüceltmek ve yükseltmek isteğidir (Ertan, 2014, s. 239).
- Milliyetçilik, aynı topraklar üzerinde benzer koşulları paylaşan insanların, dışa karşı korunma ve dayanışma gereksinimlerini karşılayan bir ideolojidir (Kışlalı, 2006, s. 142).
- Milleti ilgi odağı yapan bir doktrin, ideoloji (Smith, 1986, s. 15-16).
- Milliyetçilik, siyasal bir düzen içinde yer alan bireylerin ortak bir geçmişe ve kültüre sahip olduklarını vurgulayan bir simgeler ve inançlar dizgisine duydukları psikolojik bir bağlılık duygusu ve aidiyet bilincidir (Giddens, 1985 aktaran Boztemur, 2006, s. 165).
- Etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasını ve özellikle bir devletin, içindeki etnik sınırların iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öngören bir meşruiyet kuramıdır." (Gellner, 1992, s. 19-20).

- Maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık, nasyonalizm (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2020).

Milliyetçilik, tanımlaması hayli zor bir ideoloji ve düşünüş biçimidir. Ancak, birbirine ortak bir geçmiş, tarih, kültür ve dil bağıyla bağlı olduğunu varsayan ve ortak bir coğrafyayı paylaşan insanlardan oluşan millet (ulus) kavramına aidiyet içerdiğini söylemek mümkündür.

İçerik

Literatürde milliyetçiliğin kökeni, nasıl doğduğu ve tarihsel gelişimi hususundaki görüşlerde konsensüs sağlanabilmiş değildir. Milliyetçiliği, millet gerçekliği ile birlikte doğal, verili bir duygu olarak kabul eden primordiyalistlerden, millet ve milliyetçiliği son yüzyılların modern yapıları olarak gören modernistlere; milliyetçiliğin kökenlerinin modern öncesi çağlarda aranması gerektiğini ve etnik bağların biyolojiye değil ortak geçmiş ve kültüre dayandığını iddia eden etno-sembolcülerden, etnik kimlik ve milliyetçiliğin temelinde seçkinlerin iktidar mücadelesinin manipülasyonu olduğunu ifade eden araçsalcılara kadar çok geniş bir literatür söz konusudur (Güler vd. , 2019, s. 1279-1274).

Milliyetçilik, doğası gereği birtakım ikilikleri bünyesinde barındırır. Milliyetçiliğin toplumsal ayrışmaya mı neden olduğu ya da toplumsal bütünleşmeye mi hizmet ettiği; vatandaşlara haklar mı verdiği yoksa ödevler mi yüklediği; ne kadar ilerici veya ne kadar gerici bir ideoloji olduğu hususlarında farklı görüşler öne sürülmüştür. Modern öncesi dönemin yerel aidiyetlerine son verip "dil", "tarih", "kültür" "din" birliği gibi araçlarla ulusal bir aidiyet yaratan milliyetçilik düşüncesi toplumsal bütünleşmeye hizmet ederken; bu ulusal bütünlük içinde farklı kimliklerle ortaya çıkan bir grubun sarıldığı milliyetçilik toplumsal ayrışmaya neden olur. 1789 Fransız İhtilali liberal ilkeleriyle şekillenen milliyetçilik, Rousseaucu bir düşünce olan "genel irade" kavramıyla milleti yönetim faaliyetinin öznesi kılar. Bu bağlamda milliyetçilik düşüncesi milleti siyasi ve hukuki haklarla donatır. Ama diğer taraftan milliyetçilik, Alman romantik felsefesinin şekillendirdiği hâliyle toplumu bireye önceler ve bireyin özgürleşmesinin yegâne koşulunun topluma aidiyet olduğunu iddia eder. Milliyetçilik düşüncesinin bireyin, milleti için fedakârlıkta bulunması gerektiğini

savunan bir yüzü de vardır. Milliyetçiliğin sergilediği niteliğin ilerici veya gerici olduğunu anlamak için kavramsal olarak "millet"in ne ifade ettiğini anlamak gerekir. Millet kavramı "egemenlik kullanan halk" olarak anlaşıldığında (Kerestecioğlu, 2009, s. 316) milliyetçiliğin ileri boyutu ön plana çıkar. Bir milletin dil, tarih, din, gelenek gibi kültürel ve davranışsal kalıplarıyla diğerlerinden farklı olduğunu ve milletin üyeleri tarafından bu farklılıkların "üstünlük" olarak kabul edildiği durumlarda milletin "biriciklik" özelliği söz konusu olur ve bu da milliyetçiliğin gerici bir boyutudur (Kerestecioğlu, 2009, s. 316).

Millet ya da ulus "birbirine birtakım bağlarla bağlanmış insanlardan oluşan bir topluluk" (Gözler, 2001, s 110) olarak ifade edilebilir. Objektif millet anlayışına göre bu bağlar nesnel gerçeklikler ifade eden ırk, dil, din gibi ortaklıklardır. Subjektif millet anlayışında ise, milleti oluşturan bağlar manevi niteliktedir. Bu manevi nitelikler, ortak bir geçmişe sahip olduğuna ilişkin inanç, amaç, mefkure, istikbal ve ülkü birliğidir (Gözler, 2001, s. 114). Millet Arapça, ulus ise Türkçe bir kelimedir. Osmanlı Devleti'nde dinî toplulukları ifade etmek için kullanılan "millet" kavramı, günümüzde muhafazakâr, gelenekçi, mütedeyyin milliyetçileri tarafından kabul görürken; kendini ulusalcılar olarak tanımlayan seküler bakış açısına sahip kesim "ulus" kavramını kullanmayı seçmektedir.

Milliyetçilikle alakalı teoriler, zıt iki önerme olan "milliyetçiliği oluşturan şey milletlerdir" ile "milletleri oluşturan şey milliyetçiliktir" görüşleri arasındaki tartışmadan doğmuştur (Özkırımlı, 2019, s. 69). Milliyetçiliği anlamak için, milliyetçilik kavramsal ve ideolojik olarak primordiyalist, modernist ve etno-sembolcü teoriler ışığında değerlendirilmelidir. Bu açıdan ilk olarak milliyetçiliğin tarihsel gelişimini, ikinci başlıkta milliyetçilik teorilerini ve son olarak ise milliyetçiliğin günümüzde aldığı biçimleri incelemek faydalı olacaktır.

Milliyetçilik ideolojisinin kökleri 18. yüzyılda Avrupa'da aranmalıdır. Milliyetçiliğin tarihi, aslında ulus-devletin tarihi sayılır. 16. ve 17. yüzyıllarda ateşli silahların savaşlarda kullanılmaya başlanması, yeni kıtaların keşfedilmesi, ticaretin gelişmesiyle burjuva sınıfının güçlenmeye başlaması; askeri, dini, siyasi, hukuki, iktisadi bağlamlarda pek çok değişiklik gündeme getirmiştir. 18. ve 19. yüzyılların sanayi devrimiyle birlikte düşünüldüğünde bu gelişmelerin milliyetçilik ideolojisinin oluşumu için gerekli maddi ve manevi koşulları hazırladığı

görülmektedir. Kilisenin tahakkümü altındaki feodal yönetimler, modern çağda yerini dünyevi hukuk kurallarıyla yönetilen merkeziyetçi devletlere bırakmıştır. Bu devletler, ekonomi, ordu, eğitim, maliye vb. her alanda müdahaleci bir politika izlemiş, yönetenler ve yönetilenler arasındaki aracı kurumları ortadan kaldırmıştır. Bu aracı kurumların yarattığı boşluk "bir millete ait olma" bilinci ile doldurulmaya çalışılmıştır (Kışlalı, 2006, s. 134-135).

İngiltere, bu süreci VIII. Henry döneminde (1491-1547) Roma Katolik Kilisesi'nden bağımsız kendi milli kilisesi olan Anglikan Kilisesi'ni kurarak başlatmıştır. İngiltere'nin sömürgelerinden sağlanan sermaye birikimi, ticaret burjuvazisini aristokrasi lehine güçlendirmiş, aristokrasi ile burjuvazi arasındaki dengeyi sağlayan mutlakiyet rejimini işlevsizleştirmiş, ülkeyi tek bir ekonomik birim hâline getirmiştir. 17. yüzyılın ilk yarısında İngiliz burjuvazisi ve onun dünya görüşü olan İngiliz Protestanlığı (Püritenlik) ile aristokrasi ve onun dünya görüşünü temsil eden İngiliz Katolikliği (Anglikanlık) çatışması 1648 yılında liberal burjuvazinin zaferiyle sonuçlanmış, İngiltere'de hukuki ve iktisadi olarak tek bir toplum olma (uluslaşma) süreci, "kendi kaderine hakim olma" süreci olarak seyretmiştir (Aydın, 2013, s. 228).

İngiltere'de maddi şartlar milliyetçilik ideolojisini oluştururken, Fransa'da daha farklı bir tarihsel akış gerçekleşmiştir. Fransa Krallığı'nın Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu ile düşmanlığı ve İngiltere ile giriştiği Yüz Yıl Savaşı onu Avrupa'da yalnızlaştırmış ve Fransız soyluları arasında bir tür millî bilinç oluşmuştur. 16. yüzyılın ilk yarısında Amerika'da İngiltere ile koloni rekabetine giren Fransa, yayıldığı koloniler arasında Fransızcayı da yaygınlaştırmıştır. Aynı yüzyılda Katolikler ile Protestanlar arasında seyreden şiddetli din savaşlarını 1598'de Nandes Fermanıyla bitiren Fransa, Protestanlar için din özgürlüğünü kabul etmiştir. Köylülerin yoksullaşması köylü isyanlarını doğurmuş ve soylular bu isyanlara sert tepki gösterince Fransız köylüleri kraldan yardım istemiştir. Kral IV. Henry hem din savaşlarının hem de aristokrasi-köylü çatışmasının sonunu getirmiş, merkeziyetçi bir yönetim kurmuştur (Aydın, 2013, s. 229).

Avrupa'da din savaşları olarak tarif edilebilecek Otuz Yıl Savaşı'nın 1648'de Westphalia Antlaşmasıyla bitmesi, ulus-devletler tarihinde bir milattır. Avrupa'da ulusal kiliselerin yolu, bu antlaşma ile açılmıştır. Bu ulus-devlet anlayışı 17. yüzyılda merkeziyetçi mutlak

monarşileri tek meşru iktidar biçimi olarak görürken, Aydınlanma düşüncesi Fransa'da burjuvazinin mutlakçı rejimlerle kavgasının felsefi zeminini hazırlamıştır. 1789 Fransız İhtilali, sözleşmeci düşünür Jean Jacques Rousseau'nun yönetimde "genel irade"yi kullanan (Aydın, 2013, s. 230-232), yönetimin hem öznesi hem nesnesi olarak ulus kavramını, kendi kaderini tayin etmek anlamında egemenliğin sahibi olan "ulus" kavramını piyasaya sürmüştür.

Alman romantizmiyle şekillenen ulus anlayışı, "milliyetçiliği oluşturan millettir" önermesini sahiplenir. Alman kültüründe, İngiltere ve Fransa'dakinden daha farklı tarihsel koşulların ve romantizm felsefesinin ürünü olan bir millet ve milliyetçilik anlayışı söz konusudur. Almanya, merkeziyetçi devlet kurma konusunda İngiltere ve Fransa'ya göre geç kalmıştır. Almanya'nın parçalı yapısı içinde ulusal bütünlük kurmaya çalışan entelektüel kesim Alman ulusunun felsefesini yapmaya başlamıştır. Herder'in "volkgeist (halk ruhu)" kavramı, Hegel'in diyalektik idealizmi, Kohn ve Fichte gibi düşünürlerin dil unsuruna verdiği önem, Prusya Krallığı'nın merkeziyetçi mirası, Napolyon işgallerinin Almanlar'da yarattığı tepkisellik gibi unsurlar, Almanya'da daha az liberal ve daha kolektivist, muhafazakâr ve sert bir milliyetçiliğin çıkmasına neden olmuştur. İtalyan milliyetçiliğinin gelişimi Alman milliyetçiliğine benzemekle birlikte, İtalya'da Prusya Krallığı gibi merkeziyetçi bir etken bulunmamaktadır. İtalyan milliyetçiliği, güçsüz devletçikleri birleştirmeyi ve bütünlüğün verdiği güçle yabancı vesayetinden kurtulmayı amaçlamıştır (Aydın, 2013, s. 233-240). İtalyan milliyetçiliğinde Fransız Aydınlanma düşüncesi ile Alman romantik felsefesinin izleri birlikte görülür.

Milliyetçilik üzerine geliştirilen teoriler "millet mi milliyetçiliği önceler yoksa milliyetçilik mi milleti şekillendirir?" sorusuna verilen cevaplar bağlamında temelde üçe ayrılır. Bunlardan biri primordiyalist yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, milletler eskiçağlardan beri var olan doğal yapılardır (Özkırımlı, 2019, s. 74). Primordiyalist yaklaşımı temel olarak Alman romantik felsefesi şekillendirmiştir. Fichte'nin Kant'tan mülhem idealizmi, toplumu organik bir bütün olarak algılamanın zeminini oluşturur. Bu anlayış, toplumu bireye önceler niteliktedir. Milliyetçiliği sivil (Batılı) ve etnik (Doğulu) milliyetçilik olarak ikiye ayıran Hans Kohn'a (Özkırımlı, 2019, s. 31) göre, Fichte'nin milliyetçiliği ayrıştırıcı ve dışlayıcı olmayan bir milliyetçiliktir (Özkırımlı,, 2019, s. 34). Herder, Fichte gibi Alman milliyetçilerinin

ortak özellikleri, milletleri birbirinden ayıran keskin niteliklerin doğallığına, dilin önemine ve organizmacı toplum yapısına duydukları inançtır. Bu çerçevede şekillenen primordiyalist yaklaşımın iki versiyonu bulunmaktadır. Sosyo-biyolojist versiyon, etnisite kavramını genişletilmiş bir akrabalık sistemi olarak görür. İkinci yaklaşım olan preniyalistlere göre ise ulus ve milliyetçilik sürekli var olan doğal ve evrensel kavramlardır (Özkırımlı, 2019, s. 76).

Modernist yaklaşım, milletleri ve milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak ele almıştır. Kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kuruluşu, kentleşme, sekülerleşme gibi modern süreçler sonucunda milletler ve milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Milliyetçiliği Alman romantik düşüncesine göre temellendiren Kedourie göre, milliyetçilik, 19. yüzyıl başlarında Avrupa'da icat edilmiştir. Milliyetçilik, devlet gücünün kullanımını ve devlet teşkilatının kendisini halk nazarında meşrulaştırır. İnsanlığı milletlere bölen şey, milliyetçiliktir ve her milletin ayırt edici özellikleri vardır. İşte vatandaşlık ve milli birlik, bu ayırt edici özellikler vasıtasıyla sağlanır. Yani her milletin kendine has oluşu, o millette biz duygusu yaratır (Özkırımlı, 2019, s. 59-60). Hobsbawm'a göre, milletler ve milliyetçilik toplum mühendisliği ürünü kavramlardır. Hobsbawm, bu gerçekliği, "icat edilmiş gelenekler" kavramıyla açıklar (Hobsbawm, 1983, s. 1). İcat edilmiş gelenekler olan duygular ve davranışlar tekrarlandığında, alışkanlık haline gelir ve toplum tarafından norm olarak içselleştirilir. Böylece geçmişle bugün arasında bir köprü kurulur (Güler, vd. 2019, s. 1281).

Gellner'e göre milliyetçilik, siyasi birimle milli birim arasındaki uyuşmayı sağlayan bir ilkedir. Gellner, milliyetçiliği şöyle tanımlar: "Etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasını ve özellikle bir devletin, içindeki etnik sınırların iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öngören bir meşruiyet kuramıdır." (Gellner, 1992, s. 19-20). Gellner'in iddiasının altındaki temel düşünce yalnızca milliyetçilik çağında milletlerden söz edilebileceğidir. Milletler, ancak genel toplumsal koşullar, yalnız seçkinlere değil, tüm nüfusa egemen olan standart ve türdeş tek bir merkez tarafından kontrol edilen yüksek kültürleri gerektirdiğinde ortaya çıkabilirdi. Milliyetçilik, özünde bir yüksek kültürün daha önce pek çok alt kültürü olan topluma empoze edilmesiydi (Gellner, 1992, s. 55-57). Toplumda herkesin bu yüksek kültürü paylaşması, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasının ön koşuludur.

Anderson ise, milliyet ve milliyetçiliğin özel bir kültürel yapım olduğunu düşünmüş ve "İmagined Communities" adlı o meşhur yapıtında milletlerin hayal ürünü cemaatler olduğunu vurgulamıştır. Buna göre milliyetçilik 18. yüzyıl sonlarına doğru oluşmuş ve bir kez yaratıldıktan sonra farklı coğrafyalara, siyasi görüşlere, toplumsal yapılara kopya edilebilen bir sistem haline dönüşmüştür. Bu hayal ürünü topluluk içinde insanları birbirine bağlayan ortak değerler yaratılır ve bu değerler en küçük milletlerde bile diğerlerinden farklı olduklarına dair bir bilinç oluşturur. Gerçekte eşitsizlik ve sömürü çok büyük boyutlarda bile olsa, birey, millet içinde bir yoldaşlık, kardeşlik olduğu algısını taşır. Bu duygu, bireye milleti için her türlü fedakârlıkta bulunma, "uğruna ölme" gibi kahramanlıkları da telkin eder (Özkırımlı, 2019, s. 164-166).

Modernistler arasında milliyetçiliği dengesiz iktisadi gelişmelerin sonucunda geri kalmış ülkelerdeki seçkinlerin sarıldığı bir ideoloji olarak gören Nairn; aynı devlet içindeki merkez-çevre arasındaki iç sömürü ilişkisinde ezilen, sömürülen çevrenin sığınağı olarak gören Hechter; milliyetçiliği iktidarı ele geçirmek isteyen sınıfın meşrulaştırıcı ideolojisi olarak görerek ayrılıkçı, reformcu ve birleşmeci gibi tipolojilere ayıran Breuilly ve milliyetçiliğin seçkinlerin elinde bir araç olduğunu vurgulayan Brass gibi isimler, milliyetçiliğe araçsalcı bir anlam atfederler (Özkırımlı, 2019, s. 100-128).

Etno-sembolcü milliyetçilik açıklaması ise, ilkçiliği reddeder ve modernist açıklamaları yetersiz bulur. John Armstrong, Anthony D. Smith ve John Hutchison gibi isimler bu görüşün temsilcileridir. Bu görüşe göre bir taraftan milletlerin gelişimi tarih öncesinden getirdiği etnik kökenleri izlenerek anlaşılmalı, diğer taraftan milliyetçilik modern çağın ürünü olarak ele alınmalıdır (Özkırımlı, 2019, s. 190-192).

Gelecekteki Yönelimler

Modernizmin ürünü olan milliyetçiliğin tarihi, ulus-devletlerin tarihidir. 1960'larda şekillenmeye başlayan ve 1980'lerde iyice keskinleşen post-modern hareket, ulus-devlet karşıtı farklı bir milliyetçilik akımı ortaya çıkarmıştır. Aydınlanmanın pozitivizmine ve ilerlemeci tarih anlayışına karşı anti-rasyonalist akım, bireyi topluma üstün kılan liberal anlayışı, kimlikleri uluslara üstün tutan farklı bir

forma sokmuştur. Premodern dönemlerin lonca, cemaat, kilise gibi aracı kurumları post-modern bir formda yeniden canlanmış, bu canlanma içinde farklılık, çeşitlilik, görecelilik kutsanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin milliyetçileri tarafından emperyalist güçlerin bölme, parçalama politikaları olarak algılanan bu anlayış, muhafazakâr, dindar veya seküler ulus-devlet savunuculuğu türünden çeşitli tepkilerle karşılaşmıştır.

Rousseaucu "genel irade" ve "ulusal egemenlik" fikirleriyle birlikte anılan milliyetçilik tarihi etnik temizlik, sömürgecilik, soykırımlar tarzında pek çok antidemokratik ve insanlık dışı uygulamalarla doludur. Toplumsal bütünleşmeyi sağlama işlevine mukabil, milliyetçilik; ırkçılık, faşizm, şovenizm gibi aşırı ideolojilerle birlikte anılmaktadır. Bu bağlamlarda birçok tezatı bünyesinde ihtiva eden milliyetçilik, günümüzdeki uygulamalara bakıldığında Hans Kohn'un Batılı sivil milliyetçilik-Doğulu etnik milliyetçilik ayrımını boşa çıkarmaktadır. Zira gelişmiş Avrupa ülkelerinde yükselişte olan yabancı düşmanlığı ile çerçevelenen milliyetçiliğin "uygar" anlamında "sivil" bir tarafından bahsetmek pek mümkün görünmemektedir.

Heterojen bir nüfusa sahip olan ve vatandaşlık bağlamında temellenen milliyetçiliğin bütünleştiriciliğine mukabil; heterojen bir toplumu homojenleştirici politikalar izleyen, ortak kültür, dil, tarih anlatılarıyla tektipleştirici bir karakter taşıyan milliyetçiliklerin ötekileştiriciliği ve dışlayıcılığı ön plana çıkmaktadır. İkinci türden bir milliyetçilik varlığını bir "öteki", "düşman" yaratmaya borçludur. Günümüzde islamofobi ve yabancı düşmanlığı temelinde şekillenen Batı Avrupa milliyetçiliğinin bu dışlayıcı karaktere sahip olduğu söylenebilir. Ancak Avrupalı bakış açısına göre bu milliyetçilik bilincine, kendi kültürünü korumak ve Müslüman teröründen korunmak için sahip olunmalıdır. Modernizme karşı post-modern bir tepki olarak yükselen kimlik temelli milliyetçilikler, farklı kimlik mensupları tarafından özgürlük ve direniş hareketleri, ulus-devlet yapısı ve taraftarları tarafından ise terör hareketleri olarak görülmektedir. Kısacası milliyetçilik ideolojisinin gerici mi ilerici mi, demokratik mi baskıcı mı, dışlayıcı mı bütünleştirici mi, liberal mi muhafazakar mı olduğu sorusunun cevabı zamana, zemine, şartlara göre değişiklik göstermektedir.

Tavsiye Edilen Okumalar

Özkırımlı, U. (2019). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. 8. Baskı. Ankara: Doğubatı.

Kaynakça

Aydın, S. (2013). "Milliyetçilik". Ömer Çaha ve Bican Şahin (Der). *Dünyada ve Türkiye'de siyasal ideolojiler* (ss. 225-286). Ankara: Orion Yayınları.

Boztemur, R. (2006). "Tarihsel açıdan millet ve milliyetçilik: Ulus-devletin kapitalist üretim tarzıyla birlikte gelişimi". *Doğu Batı,* 38, 160-179.

Ertan, T., F. (2014). "Milliyetçilik". *Türkiye Cumhuriyeti tarihi.* Temuçin F. Ertan (Ed). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gellner, E. (1992). *Uluslar ve ulusçuluk*. (B. Ersanlı Bahar, G. Göksu Özdoğan, Çev). İstanbul: İnsan Yayınları.

Gözler, K. (2001). "Devletin bir unsuru olarak millet kavramı". *Türkiye günlüğü,* 64, 108-123.

Güler, T. S., Emiroğlu, H., Bayram, M. (2019). "Yugoslavya'nın dağılma sürecinin araçsalcı bir yaklaşımla analizi". *Afyon Kocatepe Üniversitesi sosyal bilimler dergisi.* 21(4), 1278-1293.

Hobsbawm, E. J. & Ranger, T. (1983). *The invention of tradition.,* Cambridge: Cambridge University Press.

Kerestecioğlu Özkan, İ. (2009). "Milliyetçilik: 'Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına". Birsen Örs (Der). *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler* (ss. 307-344). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kışlalı, A., T. (2006). *Siyasal sistemler*. 7. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi

Özkırımlı, U. (2019). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. 8. Baskı. Ankara: Doğubatı.

Smith, A., D. (1986). *The ethic origins of nations*. Oxford: Basil Blackwell.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2020). *Milliyetçilik.* Erişim tarihi: 14.08.2020. https://sozluk.gov.tr/.